

Маннапова Катерина Робертівна,

доцент Кафедри соціології та психології Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук.

ВПЛИВ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ НА ПОДОЛАННЯ СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

У вітчизняній і зарубіжній літературі питання впливу професійної діяльності на людину та її стан одержали досить широке висвітлення. Проте роль цих чинників у розвитку психологічного (професійного) стресу, механізми регуляції цього стану, обґрунтування моделей його вивчення, оцінки і прогнозування стресостійкості до впливу екстремальних факторів у діяльності працівника правоохоронних органів, роль особистісної детермінації досліджувалися лише побіжно. Життєва проблематика психологічних досліджень характеризується неминущим і зростаючим інтересом у науковому світі (К.О.Абульханова-Славська, Б.Г.Ананьєв, Л.І.Анциферова, І.Ф.Аршава, Л.Бинсвангер, Б.С.Братусь, М.П.Гур'янова, С.Кобаза, Л.Куликов, А.І.Лактіонова, С.Мадді, А.В.Махнач, О.О.Рильська, Е.Фромм та ін.). Особлива увага вчених спрямована на вивчення внутрішніх потенціалів людини, які допомагають їй протистояти важким життєвим умовам, зберігаючи свою людську сутність, цілісність та ідентичність. Для позначення цих потенціалів сучасні психологи використовують цілий ряд категорій, таких як життєстійкість, адаптивність, психологічна стійкість, життєтворчість, особистісний потенціал, життєздатність та ін.

Стресостійкість співробітників ОВС це одна з основних особистісно-професійних якостей яка вкрай необхідна для успішної реалізації в даному виді діяльності. Постійні навантаження, екстремальні ситуації, нервові напруження, ненормований графік роботи, необхідність спілкуватися зі складним контингентом - все це негативно впливає на психоемоційний стан особистості працівника правоохоронних органів. Як показав аналіз літератури з проблеми,

на цей час, з одного боку, накопичена значна кількість результатів багатопланових досліджень, присвячених вивченню життєстійкості працівників правоохоронних органів, а з іншого боку - багато авторів відзначають складність і багато у чому суперечливість, а також недостатність концептуальних і методологічних розробок даного психологічного феномена.

Ефективність боротьби зі злочинністю і охорони громадського порядку багато в чому залежить від психологічної підготовки співробітника до дій в екстремальних умовах. Досліджуючи механізми модернізації суспільства, науковці звертають увагу на важливість відповідності домінуючого типу особистості соціальним змінам, які відбуваються. Сучасний правоохоронець має орієнтуватися в розширеному соціальному просторі, виявляти внутрішню гнучкість, різноманітність інтересів, прагнути до самовдосконалення, усвідомлювати теперішнє як особливо значимий часовий вимір людського буття. Тому в руслі копінг-досліджень зусилля вчених спрямовані на вивчення специфічної здатності людини, що допомагає успішно адаптуватися у складному швидкоплинному середовищі. На думку психологів, такою здатністю може бути особлива «життєва здатність» або життєздатність. Це поняття трактується як гнучкість, пружність, еластичність, стійкість до зовнішніх впливів. Життєстійкість вважається основним функціональним компонентом життєздатності, який зберігає стабільність системи особистості, системоутворюючим фактором, що задає параметри основних компонентів життєздатності. Життєстійкість виявляється ключовою особистісною змінною, що опосередкує вплив стресогенних факторів на соматичне і душевне здоров'я, а також на успішність діяльності особистості.

При вивченні психологічних особливостей формування стійкості до стресу у майбутніх правоохоронців Кім К.В. виявив, що формування стресостійкості та життєстійкості у курсантів-правоохоронців на етапі професійного навчання носить стихійний характер і формується поетапно через підвищення рівня усвідомлення особистісних особливостей і зміни взаємодії. Науковець зазначає, що в основі факторів, що детермінують рівень

стресостійкості та життєстійкості майбутніх правоохоронців під час їх навчання у ВВНЗ лежать: високий рівень сформованості професійних навичок та вмій і його адекватна самооцінка, інтровертованість, інтервальний локус контролю, мотивація досягнення успіху, високий інтелектуальний розвиток, адекватна моральна нормативність, високий рівень розвитку комунікативних навичок [3, с. 219-220].

Боднар А. Я. та Макаренко Н. Г. досліджуючи психологічні особливості стресостійкості представників стресогенних професій, зазначають, що стресогенний характер професійної діяльності даних категорій працівників обумовлено високим рівнем нервово-психічного напруження. Ними емпірично доведено, що відмінності у прояві різних рівнів стресостійкості обумовлюються специфічним поєднанням якісних й кількісних характеристик особистості, які складають комплекс когнітивних, інтелектуальних, емоційних, особистісних та інших властивостей особистості, пов'язаних зі стресостійкістю, і відповідають вимогам спеціальності [1, с. 55-56].

Проблемі забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців до екстремальних ситуацій професійної діяльності також присвячено дослідження С.Г. Лисюк. Створений автором алгоритм ефективного використання методів забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців до екстремальних ситуацій дозволяє цілеспрямовано й диференційовано їх використовувати [4, с. 16].

В процесі вивчення психотренінгових технологій розвитку психологічної стійкості працівників транспортної міліції О.М. Шелухіна, виявила, що у структурі психологічної стійкості слід особливо виділити поняття толерантності, тобто наявність таких якостей, як прийнятність, терпимість, відсутність важких переживань, незважаючи на наявність фрустраторів. Толерантність відображає можливість людини впоратися із фруструючими ситуаціями, здатність зберігати об'єктивну оцінку й ухвалювати правильні рішення в умовах тиску середовища [5, с. 340].

На думку Євдокімової О.О. психологічна саморегуляція як функція психіки є способом зв'язку різних рівнів діяльності, залежно від якостей і співвідношення з об'єктивним світом. Нечисленні дослідження з проблем життєстійкості виділяють саморегуляцію як один з основних її критеріїв, що проявляється через такі показники як стресостійкість, воля, оптимізм, незалежність, рівень суб'єктивного контролю, вміння виходити із складних ситуацій, рівень тривожності. Засоби психічної саморегуляції служать стимулом розвитку і вдосконалення механізмів, за допомогою яких відбувається оптимізація психічних можливостей особистості, компенсація недоліків адекватного сприйняття навколишнього світу, належне упорядкування індивідуальних станів в несприятливих умовах діяльності [2, с. 13-140].

Висновки. Екстремальні умови діяльності, у яких часто перебувають працівники органів внутрішніх справ, можна охарактеризувати з психологічної точки зору, як події з сильним психотравмуючим впливом на психіку співробітника. Цей вплив може бути як сильним та одноразовим, так і інтенсивним та багаторазовим (несення служби в надзвичайних умовах, участь у збройних сутичках зі злочинними групами). Ефективність професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ у складних, напружених та екстремальних ситуаціях визначається сформованістю у них необхідних стратегій копінг-поведінки та загального рівня життєстійкості. Незважаючи на те, що проблема ефективного подолання складних ситуацій у професійній діяльності працівників правоохоронних органів залишається вивченою недостатньо, можемо сказати, що науковці зазначають важливість вивчення життєстійкості та інших ресурсних складових особистості задля підвищення стресостійкості працівників, що працюють в екстремальних умовах.

Список використаних джерел:

1. Боднар А. Я. Психологічні особливості стресостійкості представників стресогенних професій (на прикладі працівників приватних охоронних

структур) / А.Я. Боднар, Н.Г. Макаренко // Наукові записки. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – Том 149. – 2013. – С. 49-56.

2. Євдокімова О.О. Саморегуляція як критерій життєстійкості курсантів / О.О. Євдокімова // Актуальні проблеми сучасної психології та педагогіки в діяльності вищих навчальних закладів МВС України : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 16 квіт. 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2015. – С.13-16.

3. Кім К.В. Психологічні особливості формування стійкості до стресу у майбутніх правоохоронців / К.В. Кім // Матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції (23 листопада 2007 року, Харків). – С. 213–221.

4. Лисюк С. Г. Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців до екстремальних ситуацій професійної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.09 «Психологія діяльності в особливих умовах» / С.Г. Лисюк. – Хмельницький, 2011. – 18 с.

5. Шелухіна О.М. Психотренінгові технології розвитку психологічної стійкості працівників транспортної міліції / О.М.Шелухіна // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – №2 (1). – С. 338-346.